

DOI: 10.31648/kpp.12035

Robert Dziembowski

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID: 0000-0002-1697-637X

robert.dziembowski@uwm.edu.pl

Zakłady karne dla kobiet w polskim systemie penitencjarnym

Wstęp

Problematyka funkcjonowania zakładów karnych dla kobiet w Polsce stanowi przedmiot zainteresowania zarówno przedstawicieli doktryny prawa karnego wykonawczego, jak również osób związanych zawodowo z polskim systemem penitencjarnym. Według danych za styczeń 2025 r. kobiety stanowią relatywnie niewielki odsetek populacji więziennej, wynoszący ok. 5,3%, jednak ich specyficzna sytuacja wymaga odrębnej i, co najważniejsze, systemowej regulacji dokonanej przez polskiego ustawodawcę¹.

Na przestrzeni wieków instytucje penitencjarne charakteryzowały się ogromną surowością wobec osób osadzonych. Bezspornie jednak zauważalna jest stopniowa humanizacja odbywania kar izolacyjnych². Warto podkreślić, że proces ten w szczególności sposób dotknął więziennictwo kobiece, gdzie biologiczne i psychologiczne uwarunkowania płci wymagają dostosowania systemu penitencjarnego do specyficznych potrzeb tej grupy osadzonych.

Uwarunkowania, a często również oczekiwania, społeczne i prawne wskazują na to, że niejednokrotnie najlepszą (tzn. odpowiednią) w konkretnym stanie prawnym karą za zachowania niezgodne z obowiązującymi normami prawnymi jest oddzielenie sprawcy od społeczeństwa i umieszczenie go w warunkach izolacyjnych³. Warto jednak zwrócić uwagę, że w przypadku kobiet izolacja penitencjarna niesie ze sobą dodatkowe

¹ Centralna Służba Więzienna, *Miesięczna informacja statystyczna*, styczeń 2025 r., <https://www.sw.gov.pl/assets/22/44/61/45e07d12241963979bf7277b4975b2cd2dd41618.pdf> (data dostępu: 28.09.2025).

² M. Ciosek, B. Pastwa-Wojciechowska, *Psychologia penitencjarna*, Warszawa 2016, s. 84–85.

³ J. Śliwowski, *Prawo i polityka penitencjarna*, Warszawa 1982, s. 31.

wyzwania związane z macierzyństwem, większą wrażliwością psychiczną oraz odmiennymi wzorcami przestępczości⁴.

Celem niniejszego opracowania jest przeprowadzenie kompleksowej analizy funkcjonowania polskiego systemu więziennictwa kobiecego w kontekście współczesnych regulacji prawnych oraz praktyki penitencjarnej.

Ewolucja historyczna więziennictwa kobiecego

Geneza współczesnych instytucji penitencjarnych sięga okresu średniowiecza, kiedy to kara izolacyjna miała wywoływać jak największe cierpienie fizyczne i psychiczne człowieka. Kara ta była rozkładana w czasie, gdyż uważano, że szybka śmierć jest zbyt mało dolegliwą karą⁵. W staropolskim prawie znane były kary tzw. wieży dolnej oraz tzw. wieży górnej, stosowane zazwyczaj wobec szlachty za mniejsze przestępstwa⁶.

Wieża dolna stanowiła karę pośrednią między pozbawieniem wolności a karą śmierci. W takiej budowli, znajdującej się na głębokości ok. 9 m, osadzano skazaną osobę, która musiała przebywać tam bez oświetlenia, otrzymując jedynie chleb i wodę (skazany miał też możliwość zabrania ze sobą do wieży ubrań i naczyń). Kara ta była jednak tak surowa, że niekiedy doprowadzała do śmierci zanim upłynął termin jej odbycia (nikt nie troszczył się o stan psychiczny i fizyczny osób osadzonych)⁷.

Przełom w rozwoju więziennictwa kobiecego stanowiły inicjatywy podejmowane w państwach zachodnioeuropejskich. Za pierwszy tego typu zakład można uznać placówkę powstałą w 1553 r. w Anglii z inicjatywy króla Edwarda VI. W zakładzie tym umieszczano żebraków i osoby tułające się, a do zadań tego typu placówki należało nakłanianie osadzonych do uczciwego zarobku i pracy⁸. Podobny cel przeświecał twórcom zakładu karnego w Holandii, gdzie w 1595 r. powstał zakład dla mężczyzn, a rok później dla kobiet. Podstawowym celem tej jednostki przeznaczonej dla przestępców młodocianych było przyzwyczajanie uwięzionych w nim osób do rzetelnego wykonywania pracy zarobkowej⁹. Osadzeni byli zobligowani do pracy w zakładach tkackich, warsztatach mechanicznych czy przy wyglądaniu kolorowego drewna i – co interesujące – praca ta była wykonywana za wynagrodzeniem¹⁰. Z kolei we Włoszech papież Klemens XI w 1704 r. założył w Rzymie przytułek pw. św. Michała. Również to miejsce zostało przeznaczone dla młodocianych przestępców i pełniło rolę domu poprawczego. Podobnie jak w Holandii tak również i tutaj nauczano rzemiosła oraz religii, a podczas wykonywania pracy obowiązywała całkowita cisza (co ciekawe, cele dla osadzonych były celami jednoosobowymi)¹¹.

⁴ M. Zajkowska, *Przestępczość kobiet na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, Białystok 2020, s. 219.

⁵ J. Śliwowski, op. cit., s. 31.

⁶ J. Bieda, *Cele i organizacja zakładów karnych w I Rzeczypospolitej*, „Acta Universitatis Lodziensis” 2015, Folia Historica 94, s. 78–81.

⁷ Ibidem.

⁸ M. Ciosek, B. Pastwa-Wojciechowska, op. cit., s. 85.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem.

W okresie II Rzeczypospolitej pojawiły się przełomowe – z uwagi na zasadność klasyfikacji osadzonych ze względu na płeć – regulacje. Należał do nich dekret Naczelnika Państwa z dnia 8 lutego 1919 r., w którym uwzględniono wykonywanie kary pozbawienia wolności wobec kobiet¹². Z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 stycznia 1924 r. wynikało, że funkcjonowano wówczas odrębne więzienie dla kobiet w Fordonie oraz oddziały kobiece w zakładach karnych dla mężczyzn w Sieradzu, Kaliszu, Wilnie na Łukiszkach, Łęczycy, Katowicach, w Warszawie przy ul. Dzielnej i we Lwowie przy ul. Kazimierzowskiej. Kolejne rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 7 marca 1928 r. zawierało reguły dotyczące klasyfikacji kobiet odbywających karę pozbawienia wolności¹³. Zgodnie z ustawą z dnia 26 lipca 1939 r. o organizacji więziennictwa¹⁴ kobiety osadzono w odrębnych więzieniach lub aresztach bądź w przeznaczonych w tym celu oddziałach więzień i aresztów. Uregulowano również kwestię odbywania kary pozbawienia wolności przez kobiety ciężarne i matki¹⁵.

Teoretyczne podstawy przestępczości kobiet

Mimo licznych prób literatura kryminologiczna nie dostarcza jednoznacznego wyjaśnienia przyczyn przestępczości kobiet. Wśród najwcześniejszych koncepcji, tzw. biologicznych, płeć była przedstawiana jako decydujący czynnik wpływający na zachowania kobiet. Do tego nurtu zaliczyć można Lucy Ossian Pike'a, który zwracał uwagę na niewielki udział kobiet w czynach przestępczych¹⁶. Istotny wkład w rozwój teorii przestępczości kobiecej wnieśli Cesare Lombroso i Guglielmo Ferrero, którzy w swojej pracy *Kobieta jako zbrodniarka i prostytutka* dokonali podziału na zbrodniarki z urodzenia i z przypadku¹⁷.

Teorie biologiczne wskazują na wpływ cykli fizjologicznych oraz dziedzicznych predyspozycji na skłonność do zachowań dewiacyjnych. W teoriach psychologicznych podkreślono znaczenie traumatycznych doświadczeń z dzieciństwa oraz zaburzeń osobowości. Szczególne miejsce zajmują w tym kontekście teorie psychoanalityczne Zygmunta Freuda, które łączą przestępczość kobiet z zaburzeniami rozwoju psychoseksualnego¹⁸. Teorie socjologiczne, uwarunkowane więziami społecznymi i kontrolą społeczną, łączą wzrost przestępczości kobiecej z procesami emancypacji. Literatura przedmiotu nawiązuje do zjawiska emancypacji kobiecej, która przejawia się aktywnością kobiet również

¹²Dekret Naczelnika Państwa z dnia 8 lutego 1919 r. w sprawie tymczasowych przepisów więziennych (Dz. Pr. z 1919 r., Nr 15, poz. 202).

¹³Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 marca 1928 r. w sprawie organizacji więziennictwa (Dz.U. z 1928 r., Nr 29, poz. 272).

¹⁴Ustawa z dnia 26 lipca 1939 r. o organizacji więziennictwa (Dz.U. z 1939 r., Nr 68, poz. 457).

¹⁵M. Teleszewska, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności wobec kobiet*, rozprawa doktorska, UWb w Białymstoku, Białystok 2018, https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/7112/1/M_Teleszewska_Wykonywanie_kary_pozbawienia_wolnosci_wobec_kobiet.pdf (data dostępu: 4.10.2025).

¹⁶M. Budyn-Kulik, *Zabójstwo tyrana domowego: studium prawnokarne i wiktymologiczne*, Lublin 2005, s. 21.

¹⁷Książka ta traktowana jest jako klasyka kryminologii. Wiele teorii zawartych w tej pracy jest obecnie poddanych krytyce lub całkowicie odrzucanych. Zob. C. Lombroso, G. Ferrero, *Kobieta jako zbrodniarka i prostytutka*, Warszawa 1895, <https://polona.pl/item-view/dd3bd29b-f624-40a7-b764-6e81be61aeca?page=4> (data dostępu: 5.10.2025).

¹⁸Zob. Z. Freud, *Wstęp do psychoanalizy*, tłum. W. Zaniewicki, Warszawa 2012.

w obszarze przestępstw¹⁹. Z kolei teoria ekonomiczna wskazuje na związek z sytuacją materialną i skłonnością do popełniania przestępstw przez kobiety²⁰. Z kolei teorie wieloczynnikowe łączą różne uwarunkowania biologiczne, psychologiczne i społeczne. Szczególnie istotny jest wpływ przemocy domowej na przestępczość kobiet, co podkreśla teoria tyrana domowego²¹. Współczesna kryminologia coraz częściej wskazuje na znaczenie wiktylizacji kobiet jako czynnika kryminogennego²².

Współczesny system penitencjarny i organizacja więziennictwa kobiecego

Aktualnie obowiązujący w Polsce system wykonywania kar wobec kobiet oparty jest na Kodeksie karnym wykonawczym z 1997 r.²³ Kluczowe znaczenie ma w tym względzie art. 82 k.k.w., w którym ustawodawca stwierdził, że płeć stanowi jedno z najważniejszych kryteriów klasyfikacji osadzonych w polskich zakładach karnych i aresztach śledczych.

Organizacja więziennictwa w Polsce obejmuje różne rodzaje, typy placówek i systemy odbywania kar izolacyjnych. Krajowy system penitencjarny posiada cechy wspólne właściwe dla większości państw na świecie, do których należą wyszkolona i wyspecjalizowana kadra penitencjarna, kodyfikacja postępowania wykonawczego oraz infrastruktura więzienna. Oczywiście system ten ma odpowiadać interesom polskiej polityki karnej²⁴.

Zgodnie z obowiązującymi regulacjami kobiety odbywają karę pozbawienia wolności w odrębnych jednostkach penitencjarnych. W Polsce funkcjonują obecnie jedynie cztery zakłady karne przeznaczone wyłącznie dla kobiet: Zakład Karny w Lublińcu, Zakład Karny nr 1 w Grudziądzu, Zakład Karny w Chmielowie oraz Zakład Karny w Krzywańcu. Oprócz nich funkcjonuje jeszcze kilka innych jednostek (np. Kraków-Nowa Huta, Łódź), gdzie znajdują się specjalne oddziały kobiece, ale nie są to wyłącznie więzienia tylko dla kobiet – działają tam także oddziały męskie²⁵.

Należy zwrócić uwagę również na Europejskie reguły więzienne, będące dokumentem regulującym m.in. postępowanie wobec kobiet w ramach systemu penitencjarnego. Reguły uwzględniają takie kwestie, jak poszanowanie godności skazanych kobiet podczas przeprowadzania badania lekarskiego czy zapewnienie kobietom ciężarnym oraz karmiącym odpowiedniej opieki specjalistycznej²⁶.

¹⁹ Z. Majchrzyk, *Kiedy kobieta zabija. Motywy, osobowość, relacja sprawca – ofiara, strategie obronne*, Warszawa 2009, s. 35.

²⁰ B. Holyst, *Kryminologia*, Warszawa 2016, s. 959.

²¹ M. Budyn-Kulik, op. cit., s. 21–29.

²² E. Sosnowska, *Sytuacja życiowa kobiet przestępczyń – wybrane aspekty wiktylizacyjne*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika” 2012, t. 21, s. 264.

²³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 1997 r., Nr 90, poz. 557 ze zm.), dalej jako k.k.w.

²⁴ R. Maleszyk, *Więziennictwo polskie na tle dziejów państwa w latach 1918–1956*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2009, nr 62–63, s. 9.

²⁵ *Struktura Służby Więziennej*, <https://www.sw.gov.pl/strona/struktura-sw> (data dostępu: 5.10.2025).

²⁶ F. Dunkel, J. Grzywa, *Europejskie Reguły Węzienne 2006 i ich wpływ na europejskie więziennictwo*, [w:] B. Stańdo-Kawecka, K. Krajewski (red.), *Problemy penologii i praw człowieka na początku XXI stulecia*, Warszawa 2011, s. 353–354.

Klasyfikacja kobiet w polskim systemie penitencyjnym, zgodnie z przepisami k.k.w., uwzględnia nie tylko kryterium płci, ale również wiek, charakter popełnionego przestępstwa, stopień demoralizacji oraz wcześniejsze doświadczenia z systemem wymiaru sprawiedliwości. Zasadą jest kierowanie kobiet do zakładów karnych typu półotwartego, chyba że szczególne okoliczności przemawiają za zastosowaniem środków o charakterze bardziej restrykcyjnym²⁷.

Resocjalizacja kobiet w polskich zakładach karnych

Resocjalizacja skazanych, w tym kobiet, stanowi złożony proces, ale bardzo istotny w odbywaniu kary pozbawienia wolności (bezsprzecznie stanowi ona główny cel odbywania tego rodzaju kary). W Kodeksie karnym wykonawczym ustawodawca wyróżnił podstawowe środki oddziaływania resocjalizacyjnego, wśród których znajdują się: podtrzymywanie więzi z rodziną, zatrudnienie, nauczanie, działalność kulturalno-oświatowa, zajęcia sportowe, kary dyscyplinarne i nagrody oraz praktyki religijne²⁸.

Szczególne znaczenie w procesie resocjalizacji kobiet zajmuje kwestia utrzymywania więzi z rodziną, które bezsprzecznie przyczyniają się do ułatwienia powrotu osadzonej do społeczeństwa²⁹. Kolejny ważny element procesu resocjalizacji osadzonych stanowi praca, która odgrywa istotną rolę w przygotowaniu kobiet do samodzielnego funkcjonowania po opuszczeniu zakładu karnego³⁰.

Resocjalizacja kobiet w systemie penitencyjnym wiąże się ze szczególnymi wyzwaniami, których nie można utożsamiać z procesem resocjalizacji mężczyzn. Kobiety wykazują większą wrażliwość na izolację społeczną i doświadczają poważniejszych trudności adaptacyjnych podczas przystosowywania się do rygorów zakładu karnego, a sama kara pozbawienia wolności jest przez nie przeżywana w sposób głębszy i bardziej dotkliwy³¹. Zróżnicowana specyfika biografii życiowych skazanych kobiet, w tym doświadczenie przemocy, trauma, macierzyństwo i wieloletnie związki destrukcyjne, powoduje, że tworzenie programów terapeutycznych dostosowanych do ich indywidualnych potrzeb psychospołecznych jest po prostu niezbędne. Oczywiście należy pamiętać, że resocjalizacja kobiet osadzonych za przestępstwa na tle przemocowym wymaga specjalistycznego podejścia terapeutycznego³².

²⁷T. Przesławski, M. Rokosz, [w:] W. Sych (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, 2024, Lex, komentarz do art. 87.

²⁸A.U. Romanowska-Konopka, [w:] D. Dajnowicz-Piesiecka, E. Jurgielewicz-Delegacz, E.W. Pływaczewski (red.), *Prawo karne i kryminologia wobec kryzysów XXI wieku*, 2022, Lex.

²⁹W. Ambrozik, *Proces readaptacji społecznej i jego istota*, [w:] B. Urban, J.M. Stanik, *Resocjalizacja. Teoria i praktyka pedagogiczna*, t. 2, Warszawa 2007, s. 182.

³⁰K. Pierzchała, *Rola pracy w resocjalizacji penitencjarnej w kontekście badań własnych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2018, nr 100, s. 160–163.

³¹J. Chojęcka, *Czynniki kryminogenne osadzonych kobiet wyzwaniem dla resocjalizacji penitencjarnej*, „Resocjalizacja Polska” 2013, nr 4, s. 190.

³²L. Kurek, *Resocjalizacja kobiet osadzonych za przestępstwa na tle przemocowym*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2016, nr 2, s. 136–145.

Istotnym elementem procesu resocjalizacji jest przygotowanie skazanych kobiet do opuszczenia zakładu karnego. Formy pomocy kobietom opuszczającym placówki penitencjarne obejmują wsparcie w znalezieniu zatrudnienia, mieszkania oraz odbudowie więzi rodzinnych³³.

Macierzyństwo w warunkach penitencjarnych

Macierzyństwo stanowi jeden z najbardziej kontrowersyjnych aspektów funkcjonowania systemu penitencjarnego wobec kobiet. Problem macierzyństwa w zakładzie karnym został szczegółowo opisany w literaturze przedmiotu³⁴.

Dziecko i matka w warunkach izolacji penitencjarnej wymagają szczególnej opieki i wsparcia. Więzienne macierzyństwo stanowi przedmiot badań psychopedagogicznych, które wskazują na złożoność tego zjawiska i jego wpływ na rozwój dziecka³⁵.

Aktualnie funkcjonują w Polsce domy matki i dziecka przy zakładach karnych w Krzywańcu i w Grudziądzu, zapewniając specjalistyczną opiekę matkom z dziećmi. Tego typu miejsca zostały zaprojektowane w taki sposób, aby jak najbardziej przypominały domowe warunki życia³⁶.

Relacje rodzinne w warunkach więziennych wymagają szczególnego wsparcia i organizacji. Wykonywanie kary pozbawienia wolności wobec kobiet w kontekście macierzyństwa wymaga uwzględnienia aktualnego stanu prawnego oraz praktyki penitencjarnej³⁷.

Największe kontrowersje związane z funkcjonowaniem domów matki i dziecka dotyczą przede wszystkim pytania o wpływ środowiska więziennego na rozwój psychiczny dzieci. Część specjalistów wskazuje na pozytywne aspekty utrzymania więzi z matką, podczas gdy inni podkreślają ryzyko związane z wychowywaniem się w specyficznym środowisku izolacji penitencjarnej³⁸.

Proces readaptacji społecznej kobiet po opuszczeniu zakładu karnego

Proces readaptacji społecznej i jego istota stanowią kluczowy element powrotu kobiet do społeczeństwa. Trudności w readaptacji społecznej kobiet wynikają z wielu czynników. Kobiety po opuszczeniu więzienia często napotykają na problemy związane z integracją społeczną i zawodową, a szczególnie trudna pozostaje sytuacja kobiet recydywistek, które wielokrotnie powracają do systemu penitencjarnego³⁹. Stygmatyzacja społeczna byłych

³³ I. Dybalska, *Program aktywizacji zawodowej i społecznej skazanych jako aktywna forma pomocy postpenitencjarnej*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 1999, nr 23–24, s. 26–42.

³⁴ B. Jarzębowska-Baziak, *Problem macierzyństwa w zakładzie karnym*, [w:] T. Szymanowski, A. Rzepliński (red.), *Doświadczenia i perspektywy systemu penitencjarnego w Polsce*, Warszawa 1987, s. 246.

³⁵ A. Matysiak-Błaszczyk, *Więzienne macierzyństwo. Studium socjopedagogiczne*, Poznań 2016, s. 9–13.

³⁶ J. Kurowska, *Zakład Karny w Krzywańcu*, [w:] I. Dybalska (red.), *Kobieta w więzieniu – polski system penitencjarny wobec kobiet w latach 1998–2008*, Warszawa 2009, s. 119–120.

³⁷ A. Szatkowska, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności wobec kobiet w Polsce w świetle aktualnego stanu prawnego oraz praktyki*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, nr 86, s. 132–134.

³⁸ A. Matysiak-Błaszczyk, op. cit., s. 79–85.

³⁹ W. Ambrozik, op. cit., s. 182.

więźniarek jest często bardziej dotkliwa niż w przypadku mężczyzn, co utrudnia im znalezienie zatrudnienia i uzyskanie akceptacji w społeczności lokalnej.

Instytucjonalne formy wsparcia w pomocy postpenitencjarnej obejmują różnorodne działania. Program aktywizacji zawodowej i społecznej skazanych stanowi aktywną formę pomocy postpenitencjarnej⁴⁰. Programy te są szczególnie ważne dla kobiet, które często mają na utrzymaniu dzieci. Uwaga zwrócona została także na odbudowę więzi rodzinnych oraz wsparcie opieki nad dziećmi po opuszczeniu zakładu karnego.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza funkcjonowania polskiego systemu więziennictwa kobiecego wskazuje na stopniową ewolucję w kierunku humanizacji warunków odbywania kary oraz dostosowania systemu do specyficznych potrzeb kobiet. Rosnący udział kobiet w populacji więziennej oraz zmieniający się charakter przestępczości kobiecej wymaga ciągłego doskonalenia rozwiązań systemowych.

Najważniejsze wyzwania dotyczą zapewnienia odpowiedniej liczby specjalistycznych ośrodków, rozwoju programów resocjalizacyjnych dostosowanych do potrzeb kobiet oraz wzmocnienia systemu pomocy postpenitencjarnej. Szczególnej uwagi wymaga problematyka macierzyństwa w więzieniu oraz funkcjonowanie domów matki i dziecka.

Dalsza ewolucja systemu powinna uwzględniać najnowsze osiągnięcia nauk penitencjarnych oraz międzynarodowe standardy traktowania kobiet pozbawionych wolności. Tylko kompleksowe podejście do problematyki kobiet w systemie więziennym może przyczynić się do zwiększenia skuteczności procesów resocjalizacyjnych i zmniejszenia recydywy.

Badania wskazują na konieczność rozwoju specjalistycznych programów terapeutycznych dla kobiet z zaburzeniami psychicznymi i uzależnieniami, poprawy warunków w domach matki i dziecka oraz wzmocnienia systemu pomocy postpenitencjarnej ukierunkowanej na specyficzne potrzeby kobiet.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Ambrozik W., *Proces readaptacji społecznej i jego istota*, [w:] B. Urban, J.M. Stanik, *Resocjalizacja. Teoria i praktyka pedagogiczna*, t. 2, Warszawa 2007.
- Bieda J., *Cele i organizacja zakładów karnych w I Rzeczypospolitej*, „Acta Universitatis Lodzensis” 2015, Folia Historica 94.
- Budyn-Kulik M., *Zabójstwo tyrana domowego: studium prawnokarne i wiktymologiczne*, Lublin 2005.
- Chojcka J., *Czynniki kryminogenne osadzonych kobiet wyzwaniem dla resocjalizacji penitencjarnej*, „Resocjalizacja Polska” 2013, nr 4.

⁴⁰I. Dybalska, *Program aktywizacji...*, s. 26–42.

- Ciosek M., Pastwa-Wojciechowska B., *Psychologia penitencjarna*, Warszawa 2016.
- Dajnowicz-Piesiecka D., Jurgielewicz-Delegacz E., Pływaczewski E.W. (red.), *Prawo karne i kryminologia wobec kryzysów XXI wieku*, 2022, Lex.
- Dunkel F., Grzywa J., *Europejskie Reguły Więzienne 2006 i ich wpływ na europejskie więziennictwo*, [w:] B. Stańdo-Kawecka, K. Krajewski (red.), *Problemy penologii i praw człowieka na początku XXI stulecia*, Warszawa 2011.
- Dybalska I., *Program aktywizacji zawodowej i społecznej skazanych jako aktywna forma pomocy postpenitencjarnej*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 1999, nr 23–24.
- Freud Z., *Wstęp do psychoanalizy*, tłum. W. Zaniewicki, Warszawa 2012.
- Hołyst B., *Kryminologia*, Warszawa 2016.
- Jarzębowska-Baziak B., *Problem macierzyństwa w zakładzie karnym*, [w:] T. Szymanowski, A. Rzepliński (red.), *Doświadczenia i perspektywy systemu penitencjarnego w Polsce*, Warszawa 1987.
- Kurek L., *Resocjalizacja kobiet osadzonych za przestępstwa na tle przemocowym*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2016, nr 2.
- Kurowska J., *Zakład Karny w Krzyżanówcu*, [w:] I. Dybalska (red.), *Kobieta w więzieniu – polski system penitencjarny wobec kobiet w latach 1998–2008*, Warszawa 2009.
- Majchrzyk Z., *Kiedy kobieta zabija. Motywy, osobowość, relacja sprawca – ofiara, strategie obronne*, Warszawa 2009.
- Maleszyk R., *Więziennictwo polskie na tle dziejów państwa w latach 1918–1956*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2009, nr 62–63.
- Matysiak-Błaszczak A., *Więzienne macierzyństwo. Studium socjopedagogiczne*, Poznań 2016.
- Pierzchała K., *Rola pracy w resocjalizacji penitencjarnej w kontekście badań własnych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2018, nr 100.
- Sosnowska E., *Sytuacja życiowa kobiet przestępczyni – wybrane aspekty wiktymizacyjne*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika” 2012, t. 21.
- Sych W. (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, 2024, Lex.
- Szatkowska A., *Wykonywanie kary pozbawienia wolności wobec kobiet w Polsce w świetle aktualnego stanu prawnego oraz praktyki*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, nr 86.
- Śliwowski J., *Prawo i polityka penitencjarna*, Warszawa 1982.
- Zajkowska M., *Przestępczość kobiet na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, Białystok 2020.

Akty prawne

- Dekret Naczelnika Państwa z dnia 8 lutego 1919 r. w sprawie tymczasowych przepisów więziennych (Dz. Pr. z 1919 r., Nr 15, poz. 202).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 marca 1928 r. w sprawie organizacji więziennictwa (Dz.U. z 1928 r., Nr 29, poz. 272).
- Ustawa z dnia 26 lipca 1939 r. o organizacji więziennictwa (Dz.U. z 1939 r., Nr 68, poz. 457).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 1997 r., Nr 90, poz. 557 ze zm.).

Źródła internetowe

- Centralna Służba Więzienna, *Miesięczna informacja statystyczna*, styczeń 2025 r., <https://www.sw.gov.pl/assets/22/44/61/45e07d12241963979bf7277b4975b2cd2dd41618.pdf>.
- Lombroso C., Ferrero G., *Kobieta jako zbrodniarka i prostytutka*, Warszawa 1895, <https://polona.pl/item-view/dd3bd29b-f624-40a7-b764-6e81be61aeca?page=4>.
- Struktura Służby Więziennej*, <https://www.sw.gov.pl/strona/struktura-sw>.
- Teleszewska M., *Wykonywanie kary pozbawienia wolności wobec kobiet*, rozprawa doktorska, UWB w Białymstoku, Białystok 2018, https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/7112/1/M_Teleszewska_Wykonywanie_kary_pozbawienia_wolnosc_i_wobec_kobiet.pdf.

Women's prisons in the Polish penitentiary system

Summary

The article presents a comprehensive analysis of the functioning of women's prisons in the Polish penitentiary system. Although women constitute only approximately 5.3% of the prison population in Poland (data from January 2025), their specific situation requires separate legal regulations and adapted institutional solutions. The study covers the historical evolution of women's imprisonment – from medieval forms of isolation characterized by severity, through Western European initiatives of the 16th–18th centuries, to contemporary regulations based on the Executive Penal Code of 1997. The author discusses the theoretical foundations of female criminality, presenting biological, psychological, sociological, and economic concepts. Particular attention is devoted to the organization of the contemporary penitentiary system, including four prisons designated exclusively for women (Krzywaniec, Grudziądz, Chmielów, Lubliniec) and women's sections operating within male facilities. The article analyzes the process of women's rehabilitation, emphasizing their greater sensitivity to isolation and different psychosocial needs. The controversial issue of motherhood in penitentiary conditions and the functioning of mother-and-child homes are also discussed. Challenges related to women's social readaptation after leaving prison are highlighted, including social stigmatization and difficulties in finding employment. The author concludes that effective rehabilitation of women requires continuous improvement of systemic solutions, development of specialized therapeutic programs, and strengthening of the post-penitentiary assistance system adapted to the specific needs of this group of inmates.

Keywords: women's prisons, penitentiary system, rehabilitation of women, motherhood in prison, social readaptation